

План №10

ТЕМА. Лексикологія. Слово та його лексичне значення

I. Підготуватися до співбесіди за такими теоретичними питаннями:

1. Що вивчає лексикологія?
2. Що таке лексика? У чому полягає її системність?
3. Чи тотожні поняття словниковий склад української національної мови і словниковий склад української літературної мови?
4. Що таке слово? Які його ознаки, функції?
5. Чому слово є основною одиницею мови?
6. Що являє собою лексичне значення слова?
7. Що лежить в основі поділу на слова з конкретним та абстрактним значенням? Наведіть приклади відповідних груп слів.
8. Чому існує поділ слів на повнозначні та службові? Наведіть приклади відповідних груп слів.
9. Які слова називаються однозначними/багатозначними? Наведіть приклади відповідних груп слів.
10. Що таке полісемія? Наведіть приклади.
11. Яке значення слова називається прямим/переносним? Наведіть приклади.
12. Що являють собою метафора, метонімія, синекдоха як типи переносних значень?

II. Виконати завдання:

Вправа 1. Подані слова поділіть на 2 групи (використайте тлумачні словники): 1) однозначні, 2) багатозначні. Зробіть висновок, яких слів більше та які слова переважають серед однозначних.

Година, заєць, хек, колючий, цунамі, стіна, ціаноз (синюшність), чисельник, море, шлюпка, квочка, хвощ, змія, бігти, волейбольний, клеїти, шлях, рука, нагріти.

Вправа 2. Скільки слів у поданому реченні? Визначте частиномовну приналежність кожного слова.

Спить зимою виноградна лоза, а на весну треба визволити її, на світ вивести з-під землі гнучку рослину, піднявши на тички, обчистити, щоб було любо глянути.

III. Вправи для виконання на занятті:

1. Згрупувати слова за гіперсемами.

Виноград, карась, нога, ховрах, піджак, сержант, аспірант, спина, віхола, стадо, поліція, журавель, таксі, асистент, автобан, година, сорочка, професор, кішка, дзеркало, язик, кайло, малина, ера, штани, поїзд, вухо, зозуля, жито, шорти, потилиця, дятел, прапорище, автобус, ріпа, епоха, доцент, просо, стопа, трюмо, чапля, горобець, буря, радіти, калина, хнюпитися, хуртовина, боятися, ватага, капелюх, терен, лютувати, буревій, бузок, сердитися, мишва, кукурудза, тужити, шторм, отара, малина, рій, сумувати, ураган, студентство, заметіль, конюшина, тремтіти, квасоля, хурделиця, петрушка, тішитися, щавель, циклон, череда, овес.

2. Визначте лексичне значення виділених слів, його тип – пряме чи переносне. Для переносного значення з'ясуйте вид перенесення.

- 1). *В честь волі нової хвали співець заграє / На вільних струнах вільними руками* (Л. Українка).
- 2). *Син коваля* [І. Франко], *він сам став у лави ковалів народного щастя* (П. Тичина).
- 3). *Пече* землю сонце, *пече* безробітних голод і злість, *печуть* нуждарів-селян злидні і передневок (П. Козланюк).
- 4). *Сто гордих* Колосів над збіглими віками. / *Сто гордих* дум на *гордому* чолі! (М. Вінграновський).
- 5). *Чорний* вітер в полях *чорний* сніг виміта (М. Братан).
- 6). *Білий* подих – Троянда *білі* пелюстки Ронить на *білий* папір. Хто *білішого* вірша напише? Отака *біла-біла* хата Серед *білого-білого* цвіту (І. Драч).

3. Укажіть, на яких значеннях слів вибудовуються подані словосполучення.

Капелюхи соняхів, вишнева Україна, голубий спокій, слухати Вакарчука, мереживо снів, кулькова ручка, сирна тарілка, чоловік у балаклаві, температура падає, краплі скорботи, університет прийняв першокурсників, група складає іспит, смачна груша, Україна голосує, дівчина в бікіні, Колобок, легкі капрі.

Література

1. Основні підручники (відповідні розділи, параграфи), лекційний матеріал.
2. Зубець Н. О. Сучасна українська мова (Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія) : методичні рекомендації до практичних занять для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 014 «Середня освіта» освітньої програми 014.01 «Середня освіта (Українська мова і література)» та спеціальності 035 «Філологія» спеціалізації 035.01 «Українська мова та література» освітньої програми «Українська мова та література». Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 72 с.
3. Лисиченко Л. Бесіди про рідне слово : Слово і його значення. Харків, 1993.
4. Кулибчук Л. Образність як лінгвістична категорія (в аспекті сучасних мовознавчих досліджень). *IV Міжнародний конгрес україністів. Доповіді та повідомлення : Мовознавство*. Київ, 2002. С. 221-224.
5. Кононенко В. Національно-мовна картина світу : зіставний аспект. *Мовознавство*. 1996. № 6. С. 39-46.
6. Єрмоленко С. та ін. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ, 2001 (відповідні статті).
7. Шевченко Л., Різун В., Лисенко Ю. Сучасна українська мова. Довідник. Київ : Либідь, 1996 (відповідні статті).
8. Мацько Л. Українська мова в кінці ХХ ст. : Зміни в лексиці. *Дивослово*. 2000. №4. С. 15-20.
9. Степанець А. Багатозначність слів. Пряме і переносне значення слова. Типи переносних значень. *Дивослово*. 2013. № 1. С. 16-17.